

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ՄԵՆՔ ԷԶՄԻԱԹԻՆ ՄԸ ՈՒՆԻՆՔ

Աստուածային զորքերը զարմանալի խորհուրդ մը ունին, բարձր՝ երկինքի նման, եւ խորունկ միանգամայն: Այդպիսի զորք մըն է Միածնին էջրրի Վաղարշապատ:

Այնքան ազգեր կային երկրի վրայ՝ մեծ եւ հզօր, բայց Միածնի իջաւ փոքր եւ տկար ազգի մը մօտ: Ո՞վ իջեցուց Միածնի իր երկնային կայանէն վար, քարքարուտ երկրի մը գիրկը: Ի՞նչպէս պատահեցաւ այդ անակնունկի հրաշքը:

Պարզ է այս հարցումին պատասխանը՝ Ս. Գրիգոր: Իր անտանկի չարչարանքները, մէկը միւսէն աւելի սարսռազդեցիկ, ցնցեցին Միածնին երկնանիստ գահը: Ան տեսած էր շատ մարտիրոսներ, բայց Գրիգոր կը գերազանցէր բոլորը: Տեսած էր իր առաջին վկային՝ Ստեփանոսի քարկոծումը եւ ոտքի կանգնած, որպէսզի քաջալերէ զայն իր հաւատքին մէջ: Գրիգորի բազմատեսակ տանջանքները արժանի էին աւելի բարձր գնահատութեան: Մանաւանդ որ Գրիգորի հետեւորդները պիտի կոչուէին դարէ դար տոկալու ահաւոր տանջանքներու եւ աննկարագրելի տառապանքներու:

Եւ ահա Միածնի ոսկեղէն ուռնակ մը ձեռքին իջաւ Վաղարշապատ, լոյսի շողեր ցանց ամէն կողմ, զարկաւ իր կոանը գետնին, սանդաղամետր սարսեցաւ, դժոխքի դռները տապալեցան: Հո՛ս պիտի շինէք, ըսաւ, իմ Եկեղեցին:

Հրամանը աստուածային էր, որուն առջեւ խրոխտ թաղաւորն ալ պիտի խոնարհէր: Աստուածահիմն եկեղեցին անխախտ հիմեր կ'ուզէր: Հզօր թաղաւոր էր Տրդատ. ելաւ Արարատ լեռ, ութը հսկայ ժայռեր պոկեց, դրաւ իր կոնակին եւ բերաւ Վաղարշապատ: Նոր Եկեղեցիին հիմերը պատրաստ էին:

Բարձրացաւ շէնքը, եւ Աստուած եկաւ հաստատուեցաւ իր Տունը: Ըսաւ Գրիգորին. Հո՛ս դիմ քու Աթոռդ, եւ իբրեւ իմ փոխանորդս տէր եղիւր այս ժողովուրդին: Յուզուեցաւ Գրիգոր: Ես տկար մարդ մըն եմ, ըսաւ, ի՞նչպէս կրնամ պաշտպանել այս ժողովուրդը: Արցունքի կաթիլներ ինկան իր աչքէն: Հրեշտակները փութացին իսկոյն, չթողուցին որ Գրիգորի արցունքները գետին իյնան. առին զանոնք մաքուր կանթեղի մը մէջ եւ տարին երկինք:

Գուն տկար չես, ըսաւ Միածնի, Աստուծոյ զօրութիւնը տկար համարուածներու միջոցաւ է որ կը հրաշագործէ: Բայց որպէսզի քու ժողովուրդըդ ապահով զգայ՝ ահաւասիկ Տրդատի թուրը պահապան կը դնեմ Արաղածի դադաթին, քու արտասուաշող կանթեղիդ մօտ, եւ անոնք կը մնան այնտեղ յաւիտենապէս՝ իմ յաւիտենական լեռներուս նման:

Միածնահիմն Տաճարին շողախններ հազիւ չորցած էին, անոր ամբու-
թիւնը փորձելու համար եկաւ Մաքսիմին կայսրը: Այդ Տաճարը իմ աչքիս մէջ
փուշ մըն է, բայց հեթանոս բռնակալը, մէջտեղէն պիտի վերցնեմ զայն: Առաւ-
ել ր բանակը եւ սկսաւ յառաջանալ դէպի Վաղարշապատ. բայց չկրցաւ հոն հաս-
նիլ. Տրդատի Թուրը եւ անոր ետին կանգնած հայ զօրքերը շարաշար կռիւնքին
գինքը, եւ բռնակալը հեռացաւ գլխիկոր:

Թագազարդ ուրիշ գլուխ մը հեռուէն կը դիտէր այս տխտանեան պայ-
քարը, որ մեծապէս կը շահագրգռէր զինքը: Միտքը պղտորած մի՛ճակ մը ու-
նէր: Խանդարուած էր քունը: Պոռմայոյ կըրողի մը յորձանքը պարուրած էր
շինքը: Աչքերը լայն բացած մէկ վար կը նայէր բարձրացող փուշին, մէկ վեր
կը նայէր կուտակուող ամպերուն: Յանկարծ կանդ առաւ. իր աչքերը դամուե-
ցան երկինքին: Հոն նորանշան լոյս մը նշմարեց. քառաթեւ ձեւ ունէր այն, եւ
թրակերպ ծայր. լուսաշող դիւրեր շարուեցան անոր շուրջ եւ յուզումով կար-
դաց՝ «Աստի պիտի յաղթես»:

Շատ մըցակիցներ ու հակառակորդներ ունէր ան. մօտ էր բաղիւնումի
օրը. հրամայեց որ Հոռիմէական բանակի դրօշակներուն վրայ այդ նշանը դը-
րոշմեն: Սկսաւ պայքարը հակառակորդներու հետ. սաստիկ էր պատերազմը,
բայց երկնային այդ նշանին զօրութիւնը ապահոված էր Կոստանդիանոսի յաղ-
թութիւնը: Տրդատի յաղթական Թուրէն Ժայթքած բոցավառ կայծերը սահ-
մանուած էին հրդեհելու Հոռիմէական կայսրութիւնը ծագէ ծագ, նոր արշա-
լոյս մը պարզեւելով տառապող մարդկութեան:

Հրաշալի լոյսը վառ ի վառ կը շողար Արագածի գագաթին եւ իր ճա-
ռագայթները կը զրկէր մինչեւ հեռուոր հորիզոններ: Հողեւոր էր այդ լոյսը
եւ կ'առաջնորդէր հողիի մարդոց: Տարիները կ'անցնէին շարան շարան: Եւ ա-
հա օր մը հողիի մարդ մը կ'աւ մէջտեղ, Մաշտոց կը կոչէին զայն, ուխտի ե-
լաւ դէպի Արագած, Լուսաւորչի կանթեղէն ջահ մը վառեց ու իջաւ վար: Լու-
սաւոր ջահը ձեռքին չրջեցաւ Հայաստան աշխարհը հիւսիսէն հարաւ եւ արեւ-
ելքէն արեւմուտք, ամէն տեղ բոցավառեց իմացական լոյսի կանթեղներ, Հա-
յաստանը վերածուեցաւ շողողուն ազամանդի:

Այդ անդին ազամանդը պէտք ունէր պաշտպանութեան: Մաշտոց զը-
տած էր միջոցը, երեսուն եւ վեց մարտկոցներ կազմեց եւ գետեզեց իր երկրին
սահմաններուն վրայ: Ազամանդը բարձրանչոյլ կը շողար. անոր աննման փայ-
լը քունը կը փախցնէր նախանձոտ եւ ընչաքաղց բռնաւորներու:

Ելաւ Յազկերտ. եւ մոխիրներու տակ պիտի թաղեմ, բայց, Լուսա-
ւորչի կանթեղը: Զեա կ'ընար, ըսաւ Վարդան, հրեղէն սուրը ձեռքին, հողեւոր
լոյսը չէ կարելի մարել մոխիրներու կոյտերով: Յամառեցաւ Յազկերտ. յա-
ռաջ քչեց իր փիղերը, որոնք զարնուեցան Մաշտոցեան մարտկոցներուն եւ փը-
լան կորակոր: Վարդանի հողին սեւեռուեցաւ ոսկեծղի մատնանի մը էջերուն
վրայ՝ անմահութեան կնիքով:

Ելաւ Գրիհոնը, ամբարտաւանութեամբ կը պարծէր եւ կ'ըսէր. Ես
Հայոց զօրքը նետիս կոթովը կը ցրուեմ: Լսեց Վահան. Տրդատի կայծակէ
թուրը ձեռքն առաւ, հեղ մը նայեցաւ վեր՝ Ս. էջմիածնի Կաթողիկէին, խա-
շակնքեց երեսը, խոյացաւ անարդ դաւաճանին վրայ, եւ նիզակի մէկ հարուա-
նով՝ լերդախոց տապալեց զայն անկենդան: Վահանի անունը արձանագրուե-
ցաւ Հայոց Ոսկեմատնանին մէջ՝ անջնջելի տառերով:

Եկաւ Մարամեկիք, Հայոց ազգը լուծի տակ դնել կ'ուզէր: Իմացաւ Դաւիթ. խնց կայծակէ թուրը, վազեց բռնաւորին դէմ, զգետնեց զայն կիսա-կտուր: Ապա դարձաւ ետեւ, հեռուն լոյս մը կը չողար, Արագածի կանթեղն էր: Դաւիթի անունը երգի փոխուեցաւ. անմահական վէպ մը յաւերժացուց իր փառաւոր յիշատակը:

Եկաւ Ճէնկիզ Խան իր արիւնարբու հորդանքով, քանդեց ու այրեց, բայց Հայութիւնը դիմացաւ ամէն տառապանքի, իր Լուսաւորչին պէս, եւ ողջ դուրս եկաւ մահուան անդունդէն:

Եկաւ Լէնկթիմուր իր խուժողութ հորդանքով, այրեց ու քանդեց, ջարդեց ու կոտորեց, բայց Հայ ժողովուրդը տուեց ամէն տանջանքի, իր Լուսաւորչին պէս, եւ վերստին ապրեցաւ, շինեց ու շէնցուց Հայաստան աշխարհը:

Եկաւ շահ Աբաս իր անողոր զօրքերով, դերեց քեց Այրարատի Հայութիւնը, անորդի դարձուց Մայր Էջմիածինը, բայց Հայ ազգը դիմացաւ, իր Լուսաւորչին պէս, վերակերտեց իր տունը եւ ծաղկեցուց իր այգին:

Նոր դար՝ նոր աղէտ. Լուսաւորչի թոռները գեռ պիտի տառապէին իրենց նախահօր նման: Ահաւոր էր լուրը. Հայուն գոյութեան վտանգ կը ըս-պաւնար: Երկեց Անդրանիկ Տրդատի թուրը, ձեռք առաւ զայն, հեծաւ իր ըս-պիտակ ձին եւ իջաւ ասպարէզ: Կայծակէ թուրը կը չողար հրացայտ, կրակ կար Անդրանիկի աչքերուն մէջ, ոսոխները բնկրկեցան: Անդրանիկ ետին դար-ձաւ, երկինքի եւ երկրի մէջտեղ կանթեղ մը լոյս կ'արձակէր. Լուսաւորչի կանթեղն էր, յաւիտենական խորհրդանիշը Հայուն հաւատքին եւ անմեռ կեն-դանութեան: Անդրանիկի անաղարտ անունը պարուրուեցաւ լոյսերով:

Մենք Էջմիածին մը ունինք, որուն վերեւ կը պլպլայ Լուսաւորչի Կան-թեղը եւ կը չողջողայ Տրդատի թուրը: Դարեր կու գան, դարեր կ'երթան, Էջ-միածինը կ'ապրի իր քարեղէն գոյութեամբ եւ հոգեղէն զօրութեամբ: Անոր լուսաշող ճառագայթները սահման ու արգելք չեն ճանճնար, կը թափանցեն ամէն տեղ ուր որ Հայ կայ, եւ կը ցուցնեն այն ճամբան որ կը տանի դէպի ան-մահութիւն:

ՆՈՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Տօն Ս. Էջմիածնի

12-6-77